

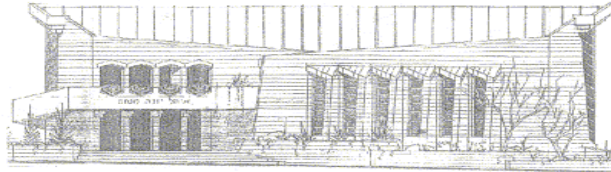
Ohel Yonah Menachem

Synagogue &
Community Center

Rabbi David Spektor

דוא"ל:

vaad@ohelyonah.com

אוהל יונה מנחם

בית כנסת
ומרכז קהילתי

הרב דוד ספקטור

אתר אינטרנט:

www.ohelyonah.com

קינואה: קטניות בפסח ?

שו"ת עם הרב דוד ספקטור, רב הקהילה

שאלה:

כבוד הרב, עקב דרשת הרב בשבת קודש שמיני ושמיני **אשתו** מצאתי לנכון לא לנטוש את אשתי לפי שנזכר בדרשה "האשה זקוקה לשיחה, ליחס." אי-לכך לא נכחתי בשיעור באותו שבת בנושא: האם קינואה נחשב קטניות לפסח ? ברצוני לבקש את סיכומו של הנושא הנ"ל.

תשובה:

הקדמה

בדין קטניות בכלל ובקטנית קינואה יש שתי גישות בפוסקים. לפי הגישה הראשונה מותרת כל קטנית שלא היתה בזמן שהחמירו בקטניות ולכן קינואה מותרת בפסח. לפי הגישה השנייה אסורה כל קטנית שעונה לפחות לאחד משלושת טעמי גזרת הקטניות, גם אם לא היתה ידועה בזמן חומרת הקטניות. ולכן קינואה אסורה משום חומרת הקטניות בפסח כמבואר בהמשך.

1. קינואה מותרת בפסח ואינה קטניות

א. קינואה לא היתה ידועה בזמן גזרת הקטניות

לפי הגישה הראשונה בפוסקים אסורות רק קטניות שהיו בזמן הגזרה ואין להוסיף עליהם. ו**קינואה**, שהיה המזון העיקרי בזמנו של האינדיאנים בדרום-אמריקה לא היה ידוע באירופה בזמן הגזרה ולכן **מותר**. וכך אמר לי הרה"ג הרב אביגדור נבנצל שליט"א (רבה של ירושלים בין החומות ור"מ בישיבת הכותל). וכן אמר לי הרה"ג הרב דב ליאור שליט"א (רב העיר קרית-ארבע היא חברון וראש ישיבת ניר) שקינואה מותר, מפני שלא היתה בזמן הגזרה, "דלא להוסיף עליה", ואין להוסיף על גזרת הקטניות את הקינואה ולכן מותר בפסח.

וכן כותב הרה"ג הרב משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה אורח חיים, חלק ג', ס' ס"ג, שמה שקובע באיסור קטניות, זה לא הכלל וטעם הגזרה אלא אם בזמן שהחמירו על קטניות, גם החמירו על הקטנית הזו: "... אין לנו בדבר אלא מה שמפורש שנהגו לאסור וכן מה שידוע ומפורסם... שהנהיגו את העם להחמיר שלא לאכול מינים אלו שהיה מצוי לאוכלם... שהנהיגו שלא לאכול איזה מינים, **לא נאסרו אלא המינים שהנהיגו ולא שאר מינים** שלא הנהיגו מפני **שלא היו מצויין אז**... חכמי הדורות האחרונים **לא רצו להוסיף** לאסור עוד המינים שניתוספו אחר-כך..."

אף שהתשובה בשו"ת אגרות משה מתייחסת ל-peanuts, לבוטנים, נראה שהוא הדין לדעתו ביחס לקינואה שכיון שגרעיני הקינואה לא היו מצויין אז בזמן שהנהיגו את חומרת הקטניות באירופה והקינואה לא היה ידוע ומפורסם, אין להוסיף ולאסור אותו לדעת האגרות משה.

2. קינואה אסורה בפסח משום קטניות

ויש גישה שניה בפוסקים האוסרת את הקינואה וטעמם נברר כאן בהמשך.

א. קינואה ותיירס אחרי זמן גזרת הקטניות
לעומת המתירים הנ"ל את הקינואה, מפני שלא היתה ידועה בזמן גזרת הקטניות באירופה, יש הסוברים שגם אחרי זמן גזרת קטניות אסרו עוד סוגי קטניות, כפי שאמר לי הרה"ג הרב יהושע נויבירט שליט"א (מחבר שמירת שבת כהלכתה א-ב, אוהל שרה ועוד), כגון תירס.

ב. קינואה נחשב כקטנית
הקינואה גדול משומשום וקטן מדוחן, ששניהם הם קטניות. והתבונן בפני הרה"ג הרב נויבירט שליט"א ארוכות בצורת הקינואה ואמר לי שהוא מצטער לומר, אבל זה נראה כקטניות ולכן אסור בפסח. וכן אמר הרה"ג הרב יוסף שלום אלישיב שליט"א, "כמדומה שזו קטנית", כפי שאמר לי בשמו הרה"ג הרב מרדכי נגארי שליט"א, רב העיר מעלה אדומים, המפקח על כשרות המפעל "מאיה" במקום, שאורז ומשווק בארץ את הקינואה המיובא מחו"ל. אכן הקינואה עונה להגדרה (השניה) של קטנית, כפי שמביא הרמב"ם (כלאים א,ח): "קטנית - הן כל זרעים הנאכל לאדם חוץ מן התבואה, כגון הפול והאפונים והעדשים והדוחן והאורז והשומשמים והפרגין והספיר וכיוצא בהן".

ג. קינואה מעשה קדרה (בישול)
בארץ רוב השימוש של קינואה הוא על ידי בישול ("מעשה קדירה") של גרגרי הקינואה עם תבלינים ובצל במרק או באופן אחר. וכן שאל אותי הרה"ג הרב יהושע נויבירט שליט"א, האם ע"י הבישול הקינואה מתרכז ואז זה "מעשה קדירה". זו אחת משלושת טעמי גזרת הקטניות כפי שכתב הבית יוסף או"ח סי' תנג, ד"ה ויש אוסרים: "(קטניות) אסורם משום דדגן מעשה קדרה (בישול) וקטנית מעשה קדרה (בישול), גזירה הא אטו הא (זה מפני זה)". זאת אומרת שיש חשש שמשהוא יחשוב בטעות שכמו שמותר לבשל קטניות בפסח, כך מותר לבשל חמשת מיני דגן בפסח ויעבור על איסור חמץ, כפי שהסביר המרדכי (פסחים פרק שני, סעיף תקפח) את טעם גזרת קטניות: "גסי ה"ר יצחק מקורבול כתב בספר המצות הקצר ... לקיים המנהג ולאסור כל קטניות בפסח ... משום גזירה הוא דכיון דקטניות מעשה קדרה (בישול) היא ודגן נמי (גם) מעשה קדרה כדיסא אי הוה שרינן (אם היינו מתירים) קטניות דילמא אתי לאיחלופי (שמא יבוא להחליף בטעות) להתיר דייסא (של חמץ), דאידי ואידי (שהם והם - שניהם) מעשה קדרה (ע"י בישול)". ולכן גם מטעם "מעשה קדירה" (בישול) אוסר הרה"ג הרב יהושע נויבירט שליט"א קינואה בפסח משום גזרת קטניות.

ד. קינואה - "אם הדגן"
וטעם נוסף לגזרת הקטניות כתב הבית יוסף אורח חיים סימן תנג, ד"ה ויש אוסרים: "גם יש מקומות שעושין פת (לחם) מקטנית ואתי לאיחלופי (יבואו להחליף בטעות) בדייסא (של חמץ) שהוא מעשה קדרה". וכן מביא ביתר פירוט במשנה ברורה סימן תנג ס"ק ו: "... כמה פעמים טוחנים האורז ושאר מיני קטניות לקמח וכמה פעמים אופין גם כן מהם לחם ואיכא (ויש) הדיוטים ועמי הארץ טובא (הרבה, רבים) שלא יבחינו בין קמח זה לקמח של מיני דגן ובין פת (של קטניות) לפת של מיני דגן ואתי לאקולי (יבואו להקל) גם בפת וקמח של מיני דגן לפיכך החמירו עליהם לאסור כל פת וכל תבשיל ואפילו לבשל אורז וקטניות שלמות גם-כן אסרו משום לא פלוג (לא לחלק ביניהם)". והיום גם בארץ יש שטוחנים גרגרי קינואה ועושים ממנו קמח, בצק ולחם כפי שניתן לראות כאן:

אמר לי הרה"ג הרב יעקב אריאל שליט"א (רב העיר רמת-גן ונשיא מכון התורה והארץ), שיש לאסור קינואה כקטניות בפסח, מפני שאצל האינדיאנים בזמנם הקינואה היה כלחם "אם הדגן" (לא דגן ממש אלא ממשפחת "הסלקיים"). וכן הוא כתב: "לעניות דעתי הקינואה דינה כתיירס, שניהם נחשבו כלחם של האינדיאנים (בני האינקה) ב(דרום) אמריקה ודינם כקטניות". ועוד כתב: "הקינואה היא מין דגן ממנו אפו האינדיאנים בהרי האנדים לחם אלא שאין בו גלוטן ולכן אינו מחמיץ. דינו כמו תירס שאף הוא מין דגן אמריקאי ולכן חלה על שניהם גזרת קטניות".

אמנם אמר לי על זה הרה"ג הרב אביגדור נבנצל שליט"א, שאנו לא אינדיאנים ואצלנו אין הקינואה נחשב כלחם, כמו שאנו לא סינים, ואף שאצלם האורז הוא כלחם, כמזון העיקרי, אבל אצלנו אין האורז נחשב כלחם וחמץ אלא רק אסור משום גזרת הקטניות. ולדעת הרה"ג הרב אביגדור נבנצל שליט"א הקינואה מותר בפסח משום שלא היה ידוע בזמן גזרת הקטניות. מכל מקום לא רק אצל האינדיאנים בזמנם עשו מקינואה לחם, אלא בשנים האחרונות השתנה המצב בארץ ולא מעט יהודים כאן עושים מקינואה קמח, בצק ולחם, כפי שניתן לראות בצילומים כאן. וזה בדיוק הטעם השני של גזרת הקטניות, שמביא הבית יוסף ולכן אסור הקינואה בפסח משום קטניות.

ה. קינואה נקיה מגרעיני תבואה

מביא המשנה ברורה (סימן תנג ס"ק ו') טעם נוסף לגזרת הקטניות: "טעם חומרא זו משום שלפעמים תבואה (של חמשת מיני הדגן) מעורב במיני קטניות ואי אפשר לברר יפה ואתי (ויבוא) לידי חמוץ כשיאפס או יבשלם."

וזה נכון גם במציאות של היום ואשתי שתח' מצאה משך השנה בשקית אורז גרגרי חיטה. והסיבה לכך היא, שמאכסנים ואורזים את האורז באותם בתי אריזה ומשטחים, איפה שמקודם אכסנו וארזו חיטה ושאר חמשת מיני הדגן (אף שמשדלים לנקות ביניהם, אבל מדובר במקומות גדולים מאד). אמנם אמר לי הרה"ג הרב נגארי שליט"א, שבמפעל מאיה לא מצאו בקינואה גרגרי חמשת המינים, ורק מצאו בקינואה קצת אבנים וחצץ, כנראה מהשדה. הסיבה לנקיות הקינואה היא כנראה מפני שבאיזור שמגדלים היום ובעבר את הקינואה אין בו דגן והקינואה הוא תחליף הדגן שם. ונוסף לכך כנראה גם במקום האריזה של הקינואה בארץ ובחו"ל אין אריזה כלל של חמשת מיני הדגן. זה נתון ממפעל אחד במעלה אדומים ויתכן שנתון זה ישתנה (לרעה) בעתיד, כאשר יזרעו את זרעוני הקינואה גם באיזורים שיש בהם דגן (לאור הביקוש הרב למוצר בריאותי זה) וגם יארזו את הקינואה בבתי אריזה שיש בהם גם גרעינים אחרים, כגון חיטה ושעורה ואז יש שוב חשש כמו בכל הקטניות שמעורב בהם גרעיני דגן. בשביל מציאות אפשרית כזו חל גזרת הקטניות גם על הקינואה.

ו. קינואה – מזון בריאותי

הקינואה הוא היה המזון העיקרי של האינדיאנים והם זכו על ידה לאריכות ימים ובריאות טובה. וכן היום לרבים זה אוכל בריאותי. ויש כאלה שהקינואה משפר מאוד את בריאותם ועל פי הנסיון האישי שלהם, כאשר הם כמה ימים נמנעים מאכילת קינואה, זה גורם להם ירידה משמעותית במצב בריאותם, אף שהם אינם חולים ונחשבים כבריאים. לעניות דעתי זה להם שעת דחק ומותר להם לאכול קינואה בפסח ולסמוך על דעת המתירים בזה כדלעיל. ואמר לי הרה"ג הרב מרדכי נגארי שליט"א שהקינואה במפעל "מאיה" במעלה אדומים נבדק היטב כמו אורז והרבנות הראשית למעלה אדומים והעדה החרדית בירושלים כותבים על האריזה שהקינואה כשר בפסח לאוכלי קטניות ולתינוקות. ונראה שההוא הדין למי שזקוק לקינואה מטעמי בריאות ע"פ נסיונו האישי.

לסיכום - הלכה למעשה

- א) **הקינואה היא קטנית ואסור לאכול בפסח משום גזרת וחומרת הקטניות**, מפני שדומה הקינואה בבישול (מתרכך ומתנפח קצת) ובאפיה (קמח, בצק ולחם) לחמשת מיני דגן ואפשר לטעות.
- ב) **מכל מקום אם צריך לצורך בריאותו התקין ע"פ נסיונו האישי לאכול קינואה כל יום, אז יש מקום להקל ומותר לאכול הקינואה בפסח** ויסמוך בזה על דעת הפוסקים המתירים קינואה, מפני שלא היה ידוע בזמן גזרת הקטניות.
- ג) **ויברור היטב שלוש פעמים את הקינואה** או יקנה ממקום המושגח ע"י הרבנות המקומית המעידה שכבר ביררו שם היטב את הקינואה מגרעיני תבואה.